

VUURVOGEL ZONDER KOOI - EERSTE BOEK

ANTOINE BOMON

VUURVOGEL ZONDER KOOI

**Autobiografie van een creatieve ziel
op zoek naar vrijheid, vuur en volharding**

EERSTE BOEK

De jaren 1950-1959

Vuurvogel zonder kooi. Eerste boek: de jaren 1950-1959

Auteur: Antoine Bomon

Lay-out binnenwerk: Antoine Bomon

Coverontwerp: Nirphania Bomon (NiaBo Design)

Uitgever: Brave New Books

ISBN: 9789465310787

NUR-code: 301

*Voor Simonne Van Kerckhove en Albert Bomon,
mijn geliefde ouders.*

***Het leven dat de natuur ons schenkt is kort, maar de
herinnering aan een welbesteed leven duurt eeuwig.***

MARCUS TILLIUS CICERO

Inhoud

Inleiding	9
De wereld in de jaren 50	16
Godveerdegem, het dorpje waar ik opgroeide	28
Iets over mijn grootouders en ouders	37
Geboren als een 'keizerskiendse'	47
Naar een ruimere huurwoning	49
Mijn guitig snoetje op een serie blikken koekendozen	51
Een broertje met gulden sporen	52
Van mijnwerker naar bouwvakker	54
De 'zondvloed' van '53	59
Gezonde kinder- en volwassenenontspanning	63
Doktertje spelen	73
Naar een internaat	75
Een 'verschrikkelijke' ontdekking	77
Oostwest, 't huis best?	87
De mijnramp van Marcinelle	89
Naar een grauw dorpsschooltje	97
Een hachelijk fietsavontuurtje	101
Kikkervisjes en watertorren in het badwater	105
Een 'onkuis' wijsvingertje	108
Mijn ouders worden zelfstandige ondernemers	114
In de nijptang van hetatholicisme	117
Hard labeur voor onze ouders, grote vrijheid voor ons	120
Uit de klauwen van de armoede	123
En de boer, hij zwoegde voort...	128
Geloof versus bijgeloof	143
Voor de eerste keer verliefd	177
Irma en Vaut	181
Onze kinderoorlogen	185
Gevaarlijk spelletje met een echte revolver	187
De eerste aan mij gerichte schriftelijke liefdesverklaring	191
Het eerste televisietoestel in ons dorp	194
Mijn ouders introduceren de jukebox in ons dorp	199
Rock 'n roll en mode	203
Mijn Eerste Communie	216
Circus Bomon	219
De komst van de zwaluwen	224
Voeding, spaarzaamheid en kille liefde	228
'Berke den Beer'	237

De jaarlijkse kermis in ons dorp	239
De Aziatische griep en de aanvang van de bitsige ruimtewedloop	245
Sinterklaas en het speelgoedtreintje van mijn dromen	266
Eerste Amerikaanse satelliet	273
Expo 58: een iconisch wereldevenement op Belgische bodem	275
Expo-producten en ontwakend tekentalent	291
Bobbejaan Schoepen bezoekt ons café en wekt in mij een nieuwe kinderdroom	294
De ontuchtige 'herders van God'	299
Mama en haar jonge blonde minnaar	303
De hel van God en het paradijs van de duivel	309
Naar een andere school	318
Vlotter straf schrijven met 'mijne dubbelstylo'	322
Einde van onze vrije kindertijd	325
De Getuigen van Jehovah onder de loep	328
De achterkant van de maan... én deze van een stier	340
De pijn van de waarheid	343
De verfilming van het dagboek van Anne Frank	348
Nawoord	356

Inleiding

Ik heb in de loop van mijn levensreis nooit de glans van roem geoogst, noch het vergulde comfort van rijkdom vergaard waar ik als jongen stil-tjes van droomde, maar als persoonlijke vrijheid ons kostbaarste be-zit is, ben ik een miljardair. De meeste van mijn jaren heb ik namelijk kunnen doorbrengen in het licht van zelfbeschikking, vrij om te kiezen, te dwalen, te creëren, te breken en weer op te bouwen. Tijdens mijn kinderjaren werd ik nog gehinderd door het strakke keurslijf en de ab-surde regeltjes van twee verschillende dogmatische godsdiensten die allebei hardnekkig claimen dat zij de enige ware kerk van God verte-genwoordigen. Maar in mijn tienerjaren heb ik me gelukkig van alle vrij-heid berovende religieuze beperkingen kunnen losmaken en sindsdien heb ik op een eigenzinnige wijze alle creatieve vijvertjes doorzwommen die ik boeiend vond. Ik stond ooit met zangmicro en gitaar op een po-dium. Ik was tijdens mijn legerdienst korpstekenaar en redacteur van een soldatenblad bij een elitekorps in Duitsland en werkte daarna als tekenfilmanimator mee aan de eerste bioscoopfilm van stripheld Lucky Luke. Ik maakte mijn debuut als kunstschilder en portrettist, stichtte een nieuwe kunstenaarsgroep, schreef wat korte verhalen, was voorzit-ter van een kunstenaarsverbond en medestichter van een vrije academie, filmschool en marktgilde. Ik richtte een succesvol reclamebureau en een ontwerpstudio op. Ik schilderde talloze reclamepanelen voor be-drijven en verenigingen, ontwierp geboortekaartjes, flyers, affiches, ad-vertenties en ander promotiemateriaal. Ik tekende illustraties, cartoons en strips voor verscheidene uitgeverijen, ontwierp en bouwde decors en praalwagens en zelfs een compleet ambulant pretpark. Ik acteerde in enkele korte speelfilms en in een paar toneelproducties, was actief in het culturele verenigingsleven en als uitgever en verkende ook nog een aantal andere creatieve horizons...

In geen van al die creatieve disciplines bereikte ik de absolute top, maar al lijkt mijn levensloop voor de meeste buitenstaanders op een odysseaanse dans op het slappe koord: ik heb uit al mijn creatieve om-zwervingen toch een enorme schat aan levenservaringen vergaard die aan de totaalsom van een mensenleven de schittering van een meester-lijk geslepen diamant verlenen. Een schittering waaronder echter ook nog een caleidoscopische kern zichtbaar is van gestolde pijnen, ontgoo-chelingen, tegenslagen, frustraties, gebroken dromen, denkfouten en verleidelijke sirenenzang waaraan ik moeilijk kon weerstaan. Want al-les – en zeker de persoonlijke vrijheid – heeft zijn prijs. Het lot geeft niets voor niets en afbieden is onmogelijk.

Ook op het terrein van de liefde was mijn levensweg een odyssee; een kronkelende tocht door verrukking, verlangen, verlies en harten-leed. Hoewel ik er als knaap altijd van gedroomd had om met één en dezelfde levenspartner grijs en vredig oud te worden, ben ik daar nooit in geslaagd. De 'Grote Liefde' verscheen al vroeg op mijn levensweg (ik was amper zeventien en half), maar na dik drie jaar brak onze droom vlak voor ons geplande huwelijk op de werkelijkheid stuk. De ontgoocheling was diep, als een scheur in het fundament; zo diep, dat ik mezelf zwoer nooit meer een huwelijk te overwegen. Ik stortte me vol overgave op de kunst, op het creëren, het ontsnappen. En nadat het litteken van mijn eerste breuk nog maar jeukte in plaats van brandde, verscheen de ene na de andere nimf aan mijn horizon; passionele zielen, sommige met een hoekje af, andere zo 'volmaakt' als godinnen. En allen loodsten ze mij voor een tijdje het Elysium binnen, tot we door een of andere omstandigheid weer elk onze eigen weg opgingen. En hoewel elke liefdesbreuk er voor zorgde dat het eelt rond mijn hart steeds wat dikker en harder werd, slaagde Cupido er toch telkens weer in om het opnieuw met een pijltje met gouden punt te doorboren. Met drie verschillende vrouwen zette ik een kind op de wereld, maar het kwam nooit meer tot huwelijksplannen.

Sommige liefdesrelaties duurden maar enkele maanden, andere een paar jaar, met daartussen wat eendagsvliegen van wie hun parfum langer in mijn neusgaten bleef hangen dan hun voornaam in mijn geheugen. Tot ik, ergens rond mijn vijfenvijftigste, na een laatste, haast goddelijke maar opnieuw kortstondige liefdeservaring, de rust verkoos boven het vuur. Sindsdien ga ik alleen verder, al meer dan twintig jaar. Niet uit bitterheid, maar uit aanvaarding.

Waarom geen enkele liefdesrelatie iets blijvend werd, is een vraag die ik niet kan beantwoorden, al heb ik vaak naar de oorzaak gezocht. Was het bindingsangst? Lag het aan mijn karakter? Moet ik de oorzaak zoeken in een raadselachtig trauma dat in mijn jeugdjaren ergens diep in mij tot wasdom kwam? Viel ik elke keer op een vrouw die ook geen 'eeuwigdurende' relatie voor ogen had?... Het is alvast een feit dat de meeste vrouwen met wie ik een relatie aanging voordien ook vaak al meerdere partners hadden en ze nadien ook geen blijvende relatie hebben opgebouwd. Maar ik wil het niet op hen afschuiven. De oorzaak zal nagenoeg zeker aan mij liggen. En nu het toch al lang te laat is om nog van een zilveren, porseleinen, kristallen of tinnen huwelijksjubileum te dromen, heb ik me er vredig bij neergelegd dat de eenzaamheid mijn laatste metgezel zal zijn, al wordt die momenteel toch enigszins verlicht door mijn drie kinderen en zeven kleinkinderen en de goudgele stroom van nos-

talgische herinneringen aan alle vrouwelijke parels die mijn dagen en nachten passie, kleur en inhoud gaven.

Toen ik enkele jaren geleden de totaalsom opmaakte van het turbulente leven dat al achter mij lag, achtte ik de tijd rijp om mijn levensreis in een autobiografische boekenreeks te 'vereeuwigen'. Niet alleen omwille van het genot om mijn leven nog eens te 'herbeleven', maar vooral voor mijn nageslacht, zodat ik voor hen toch iets meer zal zijn dan een koperen plaatje op een uitstrooiweide of een naam op een grafsteen.

Pas na de dood van mijn ouders ben ik mij er immers ten volle van bewust geworden hoe weinig ik maar van hun leven en voorgeschiedenis afweet. Hoe brachten ze hun kinderjaren door? Met wie zijn ze samen opgegroeid? Hebben ze zoals ik een jeugdliefde gehad? Op welke manier spartelden ze de oorlogsjaren door? Waar haalden ze de moed en de enorme wilskracht vandaan om na elke tegenslag weer op te staan en door te gaan? Welke ervaringen hebben hen gemaakt tot wat ze waren? Hoe en op welke manier leefden ze in hun tijd? Welke gebeurtenissen en omstandigheden hadden een cruciale invloed op hun denken, leefomgeving en op hun persoonlijkheidsvorming?...

Nog minder weet ik iets over het persoonlijke leven van mijn grootouders, van wie ik zelfs de geboorte- en sterfdatum niet ken. Ik kan die informatie uiteraard nog opsporen, maar die officiële gegevens zullen me niet vertellen *hoe* ze precies geleefd hebben, of ze gelukkig waren, of ze hun levensdoel bereikt hebben, of hoeveel dromen ze door nare omstandigheden en beperkingen vroegtijdig moesten begraven. Geen van mijn grootouders heeft een dagboek of brieven nagelaten. Mij rest nog slechts één vergeelde foto van de ouders van mijn moeder. Een nogal geposeerde momentopname, die me bitter weinig vertelt over de inhoud van hun levenswandel. En zo zit ik nog met duizend en één vragen over hun bestaan, die altijd onbeantwoord zullen blijven. Mijn ouders en grootouders namen niet alleen hun persoonlijke geheimen mee in het graf, maar ook al de waardevolle bedenkingen en rijke levenservaringen die voor mij een troost en een begeleiding op mijn verdere levensweg hadden kunnen zijn. Door het 'vereeuwigen' van mijn levenswandel hoop ik dus dat mijn kinderen en kleinkinderen niet met dezelfde onbeantwoorde vragen en twijfels over het wel en wee van hun (groot)vader zullen zitten.

Stiekem hoop ik echter ook dat mijn belevenissen en de ervaringen die ik daarbij opdeed ook jou en andere mensen zullen boeien. In die hoop kan ik mij erop verheugen dat sinds de jaren zestig van de vorige eeuw de belangstelling voor de 'volksgeschiedenis' toegenomen is. Dat begon

toen een groep historici rond het Franse tijdschrift *Annales* zich ging bezinnen over de aard, functie en methode van de geschiedwetenschap. Ze werden zich bewust van het belang van de geschiedenis van de kleine man, van de 'gezichtloze massa', van hun leven, werken en liefhebben, van hun fysieke, affectieve en mentale gewoonten. Het is immers een onomstreden feit dat de 'kleine geschiedenissen' kunnen bijdragen tot een beter globaal beeld van hoe de mensheid in een bepaalde periode leefde, dacht, voelde en evolueerde.

Al decennialang proberen volkskundemusea en heemkundige verenigingen die het dagelijks leven uit vervlogen tijden pogen te reconstrueren niet alleen voorwerpen, maar ook persoonlijke en niet zo bekende verhalen te verzamelen die nog in de samenleving te vinden zijn. Het gaat dan vooral over eigen belevenissen, of wat men zich nog kan herinneren van de verhalen van ouders en grootouders. *'Dat kunnen grote vergezichten zijn over kerk en samenleving'*, formuleerde een Nederlands volkskundemuseum het nog vrij recent in een van haar oproepen, *'of juist heel kleine anekdotes, bijvoorbeeld hoe de room smaakte die je van de melkdoppen afschraapte'*.

Onze egodocumenten zijn trouwens niet alleen van belang voor ons nageslacht en voor mensen die zich met de geschiedenis van het dagelijks leven bezighouden. Voor lezers die van 'ontspanningslectuur' houden kunnen ze soms boeiender en herkenbaarder zijn dan de gefantaseerde avonturen van een fictieve held. En voor jonge mensen die nog op zoek zijn naar een levensinvulling kunnen ze een inspiratiebron en leidraad zijn, al is *mijn* levensweg zeker geen schoolvoorbeeld van hoe een mens zou moeten leven om er het beste uit te halen. Daarvoor ben ik té vaak van de 'hoofdweg' afgedwaald. Ik heb me de ene keer als een distelpluisje op de adem van de wind laten meedrijven naar een doel dat ik me voorgenomen had en ben een andere keer als een zalm die tegen de stroom inzwemt op een voorgenomen doel afgestormd. En dat niet als iemand die de geijkte regels en voorschriften volgt, maar als een eigenzinnige 'stille' rebel, die zijn leven naar eigen inzichten vorm en inhoud probeerde te geven.

Ik schreef deze autobiografie vanuit mijn buikgevoel, zonder rekening te houden met literaire conventies en zonder hulp van chatgpt, AI of andere digitale of fysieke hulpjes. Ik heb ze ook niet laten 'oppoetsen' of redigeren door een eindredacteur. Wat je leest komt recht uit de geest en uit het toetsenbord van een man die officieel maar tot zijn veertiende dagonderwijs volgde.

Ik heb me tijdens het schrijven zo nu en dan laten verleiden door wat men de 'dichterlijke vrijheid' noemt, echter zonder de waarheid geweld

aan te doen of ze bewust op te smukken of te verdraaien om een sensationeel plaatje te creëren.

Voor de persoonlijke ervaringen tijdens mijn eerste levensjaren was ik aangewezen op wat mijn moeder me later vertelde. Voor de jaren erna op mijn prille herinneringen en op een aantal bewaard gebleven foto's en documenten.

Herinneringen zijn echter maar zelden voor de volle honderd procent betrouwbaar. Het is intussen al lang geweten dat ons geheugen een onverbeterlijke 'manipulator' is. Laat twintig mensen, die op een bepaald moment in precies dezelfde omstandigheden dezelfde gebeurtenis meegemaakt hebben er twintig jaar later een verslag over schrijven en je krijgt twintig verhalen voorgeschoteld die op tal van punten al sterk van elkaar verschillen. En hoe verder de herinnering achter ons ligt, hoe groter de kans dat ze in ons geheugen vervormd en verkleurd is en al sterk van de realiteit afwijkt.

Ik had echter voor wat de herinneringen uit mijn kinderjaren betreft een heel belangrijk hulpmiddel ter beschikking. Nadat we op een koude februarinacht in het jaar 1962 omwille van het 'overspel' van mijn moeder van een ogenschijnlijk slapend dorpje naar de bruisende stad Gent gevlucht waren, heb ik in de daaropvolgende maanden al mijn herinneringen uit mijn kindertijd aan mijn dagboekjes toevertrouwd. Ze zaten toen nog fris in mijn geheugen. De herinneringen vastleggen in mijn dagboek, dat ik als een fictief vriendje beschouwde, was mijn manier om de pijn van de scheiding en de strijd om me aan een totaal nieuwe omgeving aan te passen, te verwerken. En zo beschik ik nu nog over een min of meer betrouwbaar 'realistisch verslag' van hoe alles toen verliep en hoe ik het als kind ervoer. Ook later heb ik regelmatig mijn belevenissen, gevoelens en bedenkingen in dagboeken en brieven vastgelegd, zodat ik daar voor de samenstelling van deze autobiografische boekenreeks rechtstreeks kon uit putten en niet enkel aangewezen was op wat in mijn geheugen is blijven hangen en door de tijd aangevreten en vervormd is.

Maar er is nóg een onbetrouwbare factor in het spel: de nostalgie. Die schuurt van elke herinnering de scherpe kantjes weg en wat meestal overblijft is een gladde kei die je met een vleugje weemoed over het stilstaande water kan ketsen. De kringetjes die de kei vormen telkens hij het wateroppervlak raakt, verstrooien zowel het licht als de schaduwen op het water. Je relativeert de obstakels die je ooit verwond hebben. De diepe pijnen die je ooit onderging, voelen na verloop van tijd nog slechts als de beet van een mug, of wat eens niet zo erg pijnlijk aanvoelde, kan later lijken alsof je met een slagersmes behandeld werd. En de mooie momenten worden in je herinnering vaak opgeblazen tot gewichtloze

kristallen luchtballonnen, waarmee je met een nostalgische roze bril voor je ogen over de landschappen uit vervlogen jaren zweeft. Daardoor mijmeren onze oudjes zo vaak over hoeveel ‘rustiger, beter en aangener’ het in vroeger tijden was.

Ik heb getracht de nostalgie zo goed en zo kwaad als het ging weg te schrapen en zag daaronder dat het toen écht niet rustiger, beter en aangener was dan in onze huidige tijd. De fifties – de jaren waarin ik als kind opgroeide – vormden zelfs op velerlei vlakken een duister, desastreus, verwarrend en ronduit gevaarlijk decennium om in te leven, met een hele trits materiële, economische en sociale beperkingen, met bloederige oorlogen, hevige opstanden en stakingen, met tal van onzekerheden en met het gevaar om in de alsmaar heviger vooruitsnellende technologische evolutie (waar de meeste mensen nog niet echt op voorbereid waren) de pedalen te verliezen.

Beleef samen met mij op deze cruise door de jaren vijftig mijn eigen avontuurlijke kindertijd. Regelmatig zullen we aan land gaan om een paar (intussen al lang vergeten) eenvoudige mensen weer tot leven te wekken en om wat rond te snuisteren in de wazig verlichte etalages van al lang gesloten winkels en magazijnen. Onbeschaamd zullen we binnengluren in het intieme leven van enkele dorpsbewoners en hun zwakheden en krachten verkennen. We zullen samen eten wat de pot toen schafte, samen ondeugende streken uithalen, waarvan enkele al een ‘seksueel’ tintje hadden. We zullen ons samen ergeren of verwonderen aan de bekrompen mentaliteit en de materiële en sociale beperkingen van de fifties. We zullen samen de smaak proeven van een eerste – bijna sacrale – verliefdheid, nog broos als elfenvleugeltjes, maar toch duurzaam genoeg om zich blijvend in de herinnering te nestelen. We zullen samen de vreugdes ondergaan van een kind dat veel vrijheid, voorspoed en geluk kende, maar ook al vroeg geconfronteerd werd met tal van onzekerheden, met het dogmatisme van twee verschillende christelijke religies en met de pijn die de ontluistering van iets dat men jarenlang als ‘heilig’ beschouwde, kan veroorzaken.

Hoewel we geen luxeleventje leidden hadden mijn jongere broer en ik het geluk om in dat decennium toch in een beschermende en tegelijk vrije sfeer te kunnen opgroeien in een nog wat van de buitenwereld afgesloten dorpje in de prachtige golvende streek van de Vlaamse Ardennen, met een stel ouders die zich door keihard werken op enkele jaren tijd konden opkrikken van een ronduit armtierige naar een vrij welstellende status.

Vaar mee met mij en ontdek hoe het werkelijke leven in de fifties Voor iemand van mijn generatie toen was. Ontdek dat het geluk toen

niet 'heel gewoon' was, zoals de Nederlandse zanger Gerard Cox het in '72 zo ontroerend bezong, maar dat wij het in die bewogen tijd ook met vallen en opstaan moesten zoeken en zien te vinden in zowel de alledaagsheid van de dingen als in wat ons toen toegemeten was.

Deze cruise door mijn persoonlijk levensverhaal is er meteen ook een door de geschiedenis van de grote wereld om ons heen. We varen op onze reis namelijk ook langs een aantal opmerkelijke gebeurtenissen en toestanden die in die bepaalde periode in onze achtertuin plaatsvonden; gebeurtenissen, toestanden en omwentelingen die ons vreugde, verdriet, angst, hoop en onzekerheid inboezemden, die aan ons wereldbeeld knauwden en vijlden en aan het leven van mens en milieu een ingrijpende koerswijziging gaven. Want een saaie periode was dit vijfde decennium van de 20ste eeuw allerm minst. Ik durf het zelfs een 'overgangs-' of 'springplankdecennium' te noemen, dat ons naar een andere (niet altijd betere) sociale, economische, culturele en maatschappelijke levensstijl en -standaard katapulteerde, die van een groot deel van de mensheid een groot aanpassingsvermogen vergde.

Ik leg er hierbij wel de nadruk op dat ik geen historicus ben, en ik alle gegevens die ik uit talrijke 'betrouwbare' bronnen haalde volgens mijn persoonlijke interpretatie heb beschreven. Maar laat ik hier tegelijk aan toevoegen dat nagenoeg geen enkel historisch verslag, persartikel, nieuwsbericht of egodocument voor de volle honderd procent nauwkeurig is. Zelfs het gebrek aan één belangrijk detail of de intonatie en woordkeuze waarop iets gezegd of beschreven is, kan het werkelijke beeld al vervormen. Dat geldt dus ook voor mijn eigen levensverhaal. Het is dus aangeraden om deze boekenreeks dan ook als 'ontspanningslectuur' en niet als volstrekt accurate informatie te beschouwen.

Als 'reisbegeleider' op deze cruise door het verleden wens ik je alvast een boeiende en ontspannende leesreis!

Antoine Bomon, Ronse, 2025

De wereld in de jaren vijftig

Om al een beeld te schetsen van de wereld waarin ik mijn kinderjaren doorbracht start ik met een beknopt overzicht van een aantal gebeurtenissen en feiten van toen.

Het Europese continent verschilde op geopolitiek vlak aanzienlijk van het hedendaagse Europa. Zowel de Russen als de Amerikanen hadden ons tijdens de Tweede Wereldoorlog geholpen om ons van het onmenselijk Duitse nazisme te bevrijden. Maar dat hadden ze niet uit puur altruïsme gedaan, want allebei werden ze ook door het naziregime bedreigd, en al meteen na de oorlog verstevigden ze hun eigen machtspositie op het Europese continent. De Oost-Europese landen werden 'vazal-' of 'satellietstaten' van de Russen en in de West-Europese landen installeerden de Amerikanen legerbasissen en vernietigingswapens. De twee Europese 'bufferblokken' tussen de communistische Sovjet-Unie en het kapitalistische Amerika werden gescheiden door een streng bewaakt, 1.378 kilometer lang 'Ijzeren Gordijn', voorzien van mijnevelden, tankgrachten, prikkeldraad, wachtposten en torens. Daardoor kwam de Europese bevolking in een nijptang te zitten en zouden ze bij een eventueel conflict tussen de twee superreuzen, die elk hun eigen ideologie aan de hele wereld wilden opdringen, meteen betrokken worden in een verbeterde strijd tussen beide. De dreiging van een derde wereldoorlog hing in dat decennium (en ook nog in de volgende) als het zwaard van Damokles boven onze hoofden. En er was maar één vonkje nodig om het laatste paardenhaartje waarmee het zwaard nog vasthing, door te branden en ons allen te onthoofden.

In 1950 begon het communisme met veel machtsvertoon en doorgaans agressieve acties aan een internationale opmars. In tal van westerse landen werden bijgevolg hallucinante heksenjachten op communisten én op fascistische collaborateurs uit de Tweede Wereldoorlog georganiseerd. Maar veel verontrustender waren de oorlogen en opstanden die uit de communistische en kapitalistische expansie voortvloeiden, zoals de oorlog in Korea, de bezetting van Tibet door communistisch China en nog wat andere conflicten. Ook de dekolonisatieoorlogen die Frankrijk uitvocht in Vietnam en Algerije zorgden voor internationale spanningen.

In de Afrikaanse kolonie Kenia hadden leden van de Kikuyu-stam al in 1948 de Mau-Mau opgericht, een geheim genootschap dat in '52 begon met een hele reeks brandstichtingen en moordpartijen om de blanken te verdrijven uit Kikuyuland en de Britse overheersers te dwingen

Kenia te verlaten. In '56 probeerde de Egyptische president Gamal Abdel Nasser een lening los te peuten van de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk om de bouw van de Aswandam op de Nijl te bekostigen. Toen dat niet lukte kondigde hij op 26 juli '56 de nationalisering aan van het Suezkanaal, wat de Suezcrisis tot gevolg had. Deze begon op 29 oktober '56 met een aanval door Israël, dat het Sinaïschiereiland bezette en doorstootte tot Gaza en het Suezkanaal. De Fransen en de Britten, die hun belangen in het gebied zagen verloren gaan, moeiden zich in de strijd, maar moesten zich op aandringen van de Verenigde Naties en Rusland al vlug terugtrekken. In '56 vonden ook grote opstanden plaats in Polen en Hongarije tegen het strenge communistische regime. Deze opstanden werden op bloederige wijze door de Sovjet-Unie neergeslagen en eisten honderden doden en duizenden gewonden. En na de twee eerder mislukte pogingen in '53 en '56 en een bijzonder bloedelijke actie van opstandelingen onder leiding van Fidel Castro en zijn 'rechterhand' Che Guevara nam Castro op 1 januari '59 de macht over in Cuba en maakte er een marxistisch-leninistische staat van.

Al die militaire acties eisten samen meer dan vier miljoen doden. En zoals bij nagenoeg elk gewapend conflict waren het voornamelijk burgers die daarbij het leven lieten. Agressie, machtswellust, expansiedrang, onverdraagzaamheid, de pogingen om het eigen gelijk met geweld aan iedereen op te dringen en het onstuitbaar streven naar meer glorie en persoonlijke rijkdom bleven ervoor zorgen dat de mensheid dus ook in de fifties meer zwarte dan witte pagina's volschreef.

Intussen sleutelden wetenschappers en technici in dienst van de militairen van de supermachten verder aan hun alsmaar afschuwelijker en gevaarlijker wordend wapenarsenaal. De ontwikkeling van de waterstofbom, nog duizenden keren krachtiger dan de twee atoombommen die de Amerikanen in '45 op de Japanse steden Hiroshima en Nagasaki gedropt hadden, verbijsterde de wereld. Op 1 november '52 (lokale tijd, in Europa was het nog 31 oktober), brachten Amerikaanse militairen in de Grote Oceaan een waterstofbom (codenaam *Ivy Mike*) tot ontploffing. Dit 54 ton zware monster had bij de explosie een kracht van 10 tot 12 megaton. Ongeveer 77 procent van de kracht kwam echter van de straling van het uraniumomhulsel, wat automatisch betekende dat de bom een grote hoeveelheid dodelijke fall-out zou produceren. De vuurbal mat ongeveer 5 kilometer in diameter en de paddenstoelwolk bereikte een hoogte van 7 kilometer in minder dan 90 seconden. Amper een minuut later zat de wolk al op 33 kilometer hoogte, waar hij tot stilstand kwam. De kop van de wolk breidde zich uit tot een diameter van zo 'n 161 kilometer, terwijl de stam een diameter van ongeveer 32 kilometer

had. De explosie creëerde een krater van net geen 2 kilometer doorsnee en een diepte van ongeveer 50 meter. Deze verscheen op de plaats waar een paar minuten eerder het eiland Elugelab lag. Bovendien de totale verwoesting van het eiland veroorzaakte de explosie grote golven tot soms 18 meter hoog. De andere drie eilanden in de buurt werden door deze golven en de drukgolf van de explosie volledig schoongeveegd van vegetatie. Dit werd waargenomen door een helikopter die een uur na de test over het gebied heen vloog. De paddenstoelwolk was toen al opgelost. Koraal dat rond het eiland groeide, kwam tot 48 kilometer verderop op schepen terecht. De dichtstbijzijnde gebieden leden het meest onder de fall-out en kosten het leven aan miljoenen land- en zeedieren. De trillingen waren over de hele wereld voelbaar. De milieuverwoesting die deze nucleaire test veroorzaakt had was hallucinant, maar de Amerikaanse militairen (en zelfs de Amerikaanse bevolking!) juichte. Hun nieuw nucleair 'speeltje' gaf hen het gevoel almachtig en onoverwinnelijk te zijn.

Al kort daarop lieten de Russen zien dat ze op nucleair vlak al even machtig waren. Dat leidde vervolgens tot een waanzinnig en totaal onverantwoord spierballenvertoon tussen de twee grootmachten van die tijd, dat decennialang (tot aan het uiteenvallen van de Sovjet-Unie en het einde van de Koude Oorlog in de jaren negentig) aanhield en waarbij een aantal gebieden op aarde voor minstens twaalfduizend jaar onbewoonbaar werden. Sommige geleerden vermoeden zelfs dat het nog ongeveer tweehonderdduizend jaar zal duren vooraleer alle radioactiviteit die bij de ruim tweeduizend nucleaire testen tussen de jaren vijftig en negentig vrijkwam, volledig uit onze hogere atmosferelagen zal verdwenen zijn.

Al die radioactieve stralingen zorgden in de fifties en in de daaropvolgende decennia ook nog eens voor duizenden doden, een hoog aantal kankergevallen, de geboorte van talrijke misvormde baby's, nieuwe stralingsziekten en ander onheil, want zowel de Amerikaanse als de Russische militairen zetten eigen soldaten en nietsvermoedende burgers in als levende proefkonijnen, om te kunnen zien welke uitwerking de radioactieve stralingen op de mens heeft. In onze huidige tijd zorgen de radioactieve stralingen die toen vrijkwamen nog altijd voor talrijke kankergevallen en misvormingen bij geboorten. De militairen, van wie verwacht wordt dat zij hun land en bevolking beschermen, maakten zich dus precies aan het tegenovergestelde schuldig.

De race naar de ruimte verscherpte nog de spanningen tussen Oost en West. De ruimte race nam in '57 een onstuitbare aanvang met de lancering van de Russische *Spoetnik 1* (ik kom daar verder in dit boek nog

wat uitgebreider op terug).

Tegelijk gaf de ruimtevaart de wetenschap en techniek een boost die uiteindelijk leidde tot een enorme expansie van nieuwe technologieën en uitvindingen waar we thans niet meer zonder kunnen.

Een kleine, maar niet onbelangrijke technische revolutie in de jaren vijftig was bijvoorbeeld de snelle doorbraak van de 33 toeren vinyl langspeelplaat, enkele jaren later gevolgd door de 45 toerenplaat (de single). Het was echter pas na een aanhoudende concurrentieslag, de *'battle of the speeds'* genaamd, dat men er in het begin van de jaren vijftig toe kwam om de grotere 33 toerenplaten te gebruiken voor langere werken zoals klassieke stukken, en de 45 toerenplaat (die een speelduur had vergelijkbaar met die van een 78 toerenplaat) voor te behouden voor lichte muziek. De 33 en 45 toeren vinylplaten waren niet zo breekbaar als de 78 toerenplaten die vervaardigd werden uit schellak (een materiaal, gewonnen uit de afscheiding van bepaalde soorten luizen) en al meegingen van rond de eeuwwisseling. Het leidt nagenoeg geen twijfel dat de vinylplaten, ontwikkeld in de USA, samen met een trits andere uit de USA overgewaaid consumptiegoederen (zoals bijvoorbeeld de frisdrank Coca-Cola en junkfood), sterk bijgedragen hebben tot wat wij *'de Amerikaanse kolonisatie van het Europese onderbewuste'* zouden kunnen noemen.

De enorme vooruitgang in wetenschap en techniek veranderde sindsdien drastisch ons wereldbeeld. Enkele opmerkelijke voorbeelden: de Nederlandse astrofysicus Jan Oort was van mening dat er zich een enorm aantal kometen op grote afstand van de zon bevindt. Later werd dit verschijnsel naar hem genoemd: de Oort-massa. De Belgische cytoloog (celkundige) Albert Claude ontdekte met een elektronenmicroscoop het endoplasmatisch reticulum, een netwerk van ruimte binnen een levende cel die alles bij elkaar houdt. Men ontdekte dat fluoride, dat in sommige soorten drinkwater van nature aanwezig is, tandbederf voorkomt. Daarom voegde men vanaf dan fluoride toe aan drinkwater op plaatsen waar het van nature niet in het water aanwezig was. In '54 werd in Rusland nabij Moskou een kerncentrale geopend voor het opwekken van elektriciteit. De centrale kon al vijf megawatt genereren, genoeg om een kleine stad van elektriciteit te voorzien (het startschot voor het gebruik van kernenergie voor 'vreedzame' doeleinden werd echter al twaalf jaar eerder gegeven, toen de in Italië geboren Amerikaanse natuurkundige Enrico Fermi (1901-1954) in Chicago de eerste kernreactor gebouwd werd waarin de eerste beheerste nucleaire kettingreactie plaatsvond).

Heel wat milieuvriendelijker was de ontwikkeling in '54 van de eer-

ste efficiënte zonnecel bij Bell Labs (New Jersey) door Gerald Pearson, Calvin Fuller en Daryl Chapin. Door silicium te doteren met arseen bouwden ze een zonnecel die al een rendement haalde van 4½ tot 6 procent. Het zou echter nog een paar decennia duren alvorens de zonnecel werkelijk als groene energiebron ingezet kon worden. En hoewel wetenschappers er in het midden van de jaren vijftig rotsvast van overtuigd waren dat *alle* bedrijven en voertuigen vijftig jaar later volledig op zonne-energie zouden werken, staan we daar nu, zeventig jaar later, nog mijlenver van af.

Dodelijke kinderziekten zoals polio werden in de fifties overwonnen. Rond het midden van de jaren vijftig stierven nog 'slechts' 10 tot 15 procent van de mensen aan infectieziekten (tegenover 50 procent een halve eeuw eerder). Biologen die slaappatronen bestudeerden ontdekten in '52 dat er een periode is in de slaap, waarin de ogen van de slaper snelle bewegingen maken. Deze periode werd bekend als de droom- of remslaap (Rapid Eye Movement). Artsen ontwikkelden (eveneens in '52) de vruchtwaterpunctie, een prenataal onderzoek waarbij tijdens de zwangerschap een beetje vruchtwater uit de baarmoeder van de vrouw onderzocht kan worden om te zien of haar baby gezond is.

Zeker ook vermeldingswaard is de ontwikkeling van de eerste efficiënte anticonceptiepil (*Enovid*) rond '54, door de Amerikaanse bioloog en onderzoeker Dr. Gregory Goodwin Pincus. Deze anticonceptiepil, die aanvankelijk nog zeer veel bijwerkingen had, werd pas in het volgende decennium verbeterd en populair, en dan nog maar alleen bij jonge vrouwen die zich niet te veel lieten beïnvloeden door de banvloek die de katholieke kerk over anticonceptiemiddelen uitgeroepen had.

Nieuwe medicijnen en andere revolutionaire medische technieken en apparaten, zoals de eerste succesvolle toepassing van een hart-long-machine op 6 mei '53 door de Amerikaanse arts John Gibbon, verlengden gaandeweg het leven van voordien ten dode opgeschreven patiënten. In '54 werd in Boston ook de eerste succesvolle niertransplantatie bij een ééneiige tweeling uitgevoerd door dr. Joseph Edward Murray. Aangezien het weefsel van beide broers precies overeenkwam, kon er geen afstoting optreden. Doordat de medische wetenschap echter nog onvoldoende inzicht had in het menselijke afweersysteem, waren transplantatiepogingen bij niet-tweelingen toen wel nog gedoemd om te mislukken.

De eerste elektronische computers, ontwikkeld tijdens en kort na de Tweede Wereldoorlog voor militaristische doeleinden, werden in het begin van de jaren vijftig geïnstalleerd in een paar grote bedrijven en universiteiten. De mogelijkheden van deze apparaten waren echter nog beperkt tot snelle berekeningen en bovendien waren het nog zeer dure,

enorme mastodonten van duizenden kilo's zwaar en van een meer dan zaalgrote omvang (er werden zelfs nog deuren in voorzien zodat men ze van binnenuit kon onderhouden en programmeren!).

De transistortechniek, waar men al sinds 1923 aan sleutelde, werd in het begin van de jaren vijftig in steeds meer toestellen toegepast, waardoor radio's, tv's en computers alsmaar kleiner en betaalbaarder werden, hoewel de computer voor thuisgebruik nog een paar decennia op zich zou laten wachten.

Ook de kunststoffenindustrie begon in de jaren vijftig aan een wereldwijde veroveringstocht, al zag men toen nog geen mensen met een plasticen boodschappentas over straat lopen en werden er nog geen dranken in petflessen verkocht. Maar in de Verenigde Staten kwam acryl op de markt. Nieuwe acrylvezels, zoals Orlon, ontdekt door Du Pont, en Acrylan, geproduceerd door de Chembrand Corporation, brachten vanaf dan (samen met het al eerder ontwikkelde nylon) een revolutie teweeg in de textiel- en modesector. Dat was echter niet zonder gevaar voor onze gezondheid én voor het milieu. Recente studies hebben uitgewezen dat – naast cosmeticaproducten zoals shampoo, tandpasta en scrubs – ook kleding een bron van microplastics is. De kleine synthetische vezels die in veel stoffen zitten, slijten door gebruik en brokkelen af tot minuscule deeltjes die met het afvalwater van de wasmachine richting oceanen spoelen. Door het zoute zeewater vallen de plastic deeltjes nog verder uiteen en worden door vissen aangezien voor plankton. Zo eindigen de synthetische vezels, die kanker kunnen veroorzaken, via de voedselketen weer op ons eigen bord. Een rapport van milieuonderzoekster Heather Leslie van het Institute for Environmental Studies (IVM) van de Vrije Universiteit van Amsterdam, wees in 2019 uit dat het probleem zelfs nog groter is dan eerst gedacht. Per liter water dat uit onze wasmachine stroomt na de wasbeurt, komen er namelijk zo'n tweehonderdduizend kleine vezels vrij, wat neerkomt op miljoenen vezels per wasbeurt (!). Deze micro- en nanoplastics kunnen in grote getallen ongezien door de waterzuiveringsinstallaties glippen. Het zijn dus niet alleen de grote bedrijven die verantwoordelijk zijn voor de huidige plasticsoep in de oceanen, maar wij allen.

Met al deze ontwikkelingen werd sinds het begin van de industriële revolutie in de 19de eeuw, die het einde aangekondigd had van de huisnijverheid, ons milieu alsmaar zwaarder belast. Ettelijke tonnen giftige stoffen vloeiden in de jaren vijftig en daaropvolgende decennia nog rijkelijk onze rivieren en kanalen in, drongen diep in de bodem en werden ook nog eens via talloze hoge schouwen de atmosfeer ingeblazen. Maar van milieuverontreiniging lag nog vrijwel niemand wakker, hoewel er toen toch al een aantal verlichte geesten rondliepen die ons met onze

neus op de feiten drukten. Zo publiceerde de Amerikaanse zoöloog en milieuactivist Fairfield Osborne in '53 *The Limits of Our Earth*, waarin hij waarschuwde voor misbruik van de beschikbare natuurlijke rijkdommen en het gevaar van overbevolking (rond die tijd liepen er nog maar twee en een half miljard mensen rond, dus nog minder dan een derde van de huidige wereldbevolking). In *Our Plundered Planet*, dat gepubliceerd werd in '48, had Osborne al de gevaren uiteengezet die kleven aan het gebruik van DDT (pesticide), dat in de landbouw nog volop gebruikt werd (er zijn trouwens momenteel nog altijd landen waar het gebruik van DDT nog niet verboden is). Maar in mijn geboortjaar werd wereldwijd nog maar weinig of niets ondernomen om het milieu te zuiveren of te beschermen. De economische vooruitgang primeerde. Er werd nog kwistig omgesprongen met grondstoffen, alsof ze onuitputtelijk waren. En nog maar zeer weinig mensen bleven erbij stilstaan dat wij op die manier een enorme 'terroristische aanslag' pleegden op de wereld van ons nageslacht. Alleen enkele zogenaamd primitieve indianenstammen waren zich er al eeuwen van bewust dat de mens de aarde en haar natuurlijke rijkdommen niet in eigendom heeft, maar hij ze in bruikleen heeft van zijn nageslacht.

De sociale en maatschappelijke tegenstellingen tussen de verschillende leefgemeenschappen waren in de jaren vijftig nog immens groot, zelfs in ons maar zakdoekgrote Belgenland. In de ene regio genoot men al met volle teugen van een alsmaar groeiend geautomatiseerd leven; in een andere regio leefden de mensen nog veelal zoals hun voorouders dat eeuwenlang gedaan hadden: zonder comfort, met werktuigen die in nog geen vijf eeuwen wezenlijk aangepast waren, totaal afhankelijk van de seizoenen. Arbeiders en bedienden konden zich door de zeer lage loonontwikkeling nog geen eigen huis veroorloven; de meeste zelfs nog geen auto, want voor een auto kon je toen in ons land nog geen legale lening verkrijgen. Daartegenover had je dan de lieden uit de hoogste maatschappelijke klasse, die hun rijkdom alsmaar zagen toenemen en onbeperkt konden genieten van alle luxe, ontspanning en technische snufjes die onze toenmalige wereld te bieden had. Ik heb het over deze sociale ongelijkheid verder in dit boek nog wat uitgebreider, omdat ze ook een grote invloed uitgeoefend heeft op mijn eigen kindzijn en ontwikkeling.

Op het vlak van ontspanning zorgden de fifties eveneens voor een massale vernieuwing en zelfs voor een explosieve mentaliteitsverandering onder de jeugd. Door de enorme expansie van het toen nog vrij nieuwe medium televisie (waar wel al sinds eind jaren twintig aan gesleuteld

werd), zagen in Amerika meerdere filmstudio's en bioscopen zich begin jaren vijftig genoodzaakt hun deuren te sluiten. De overgebleven studio's probeerden betere films te produceren en andere experimenteerden met technische hoogstandjes om het publiek te blijven bekoren. 20th Century Fox introduceerde in '53 in de film *The Robe* het extra brede bioscoopformaat Cinemascope. Paramount Pictures kwam het jaar daarop eveneens met een nieuw extra breed formaat: VistaVision. Dat systeem was succesvoller en wordt tot op heden nog regelmatig gebruikt. Groots opzette films die gebaseerd waren op geschiedkundige of bijbelse verhalen werden voor een extra grotere kijkbeleving gefilmd in deze formaten. Voorbeelden van dit soort films zijn *The Ten Commandments* ('56), *The Vikings* ('58) en *Ben-Hur* ('59).

De eerste stereoscopische 3D-kleurenfilm, *Bwana Devil*, werd in '52 uitgebracht. Hierop volgde een korte golf van 3D-zwart-witfilms in de Amerikaanse bioscopen, waarvan *House of Wax* ('53) en *Creature from the Black Lagoon* ('54) wellicht de bekendste zijn. De Amerikaanse filmmaker William Castle experimenteerde in de late jaren vijftig met gimmicks om meer bioscoopbezoekers te trekken. Voor zijn film *House on Haunted Hill* ('59) liet hij een skelet door de bioscoopzaal zweven, en voor zijn film *The Tingler* uit hetzelfde jaar werd een speciaal apparaat onder sommige stoelen aangebracht dat zorgde voor een schok bij spannende scènes.

Ook de oprichting in '53 van het erotisch getint tijdschrift *Playboy*, door de Amerikaanse Esquire-journalist Hugh Hefner, mag als een mijlpaal in het 'mannenentertainment' gezien worden. Op het eerste nummer, met de toen zevenentwintigjarige superster Marilyn Monroe (nog vrij netjes gekleed) op de cover, stond nog geen datum, omdat Hugh Hefner er nog niet zeker van was dat er een tweede nummer zou komen... maar het werd al gauw het meest succesvolle tijdschrift van dit genre, met een wereldwijde miljoenenverkoop in verscheidene talen.

Voor Nederlandse gezinnen met kinderen ging er in '51 een nieuwe wereld van ontspanning open toen in Kaatsheuvel 'De Efteling' haar deuren opende, toen nog niet meer dan een grote speeltuin met een theehuis, dat een jaar later uitgebreid werd met een sprookjesbos, ontworpen door de Nederlandse schilder, schrijver, tekenaar en ontwerper Anton Pieck. Pretparken met bescheiden speeltuinen en enkele (kermis)attracties bestonden al sinds de jaren 1500; ze werden toen 'vermaak- of lusttuinen' genoemd, maar de Amerikaanse tekenaar, filmproducent, regisseur, scenarioschrijver, stemacteur, animator, zakenman, entertainer en filantroop Walt Disney verbaasde toch de internationale entertainmentwereld toen hij in '55 bij Los Angeles in Californië 'Disneyland' opende; een themapark dat feeërieke attracties voor jong en

oud aanbod die voor een groot deel geïnspireerd waren op de tekenfilms van Disney en op bekende sprookjesfiguren.

In Nederland, waar televisiepionier Erik Klaas de Vries (1912-2004) al sinds halfweg de jaren dertig met televisie geëxperimenteerd had, startte de eerste officiële televisie-uitzending in '51. In België moest men nog tot '53 wachten op de eerste Belgische televisie-uitzending, maar in ons dorp werd het eerste televisietoestel pas in '57 geïnstalleerd. Daar heb ik het verder in dit boek nog wat uitgebreider over, omdat dit voor mij en mijn twee jaar jonger broertje een enorme belevenis was.

In het begin van de fifties ontstond in Amerika uit voorgaande muziekgenres de rock 'n roll. Samen met de 'beatgeneration' die in '55 eveneens in Amerika ingeluid werd, leidde dit tot een totaal nieuwe jongerencultuur, waar ik verder in het boek ook nog wat uitgebreider op terugkom.

De positie van de vrouw was in de jaren vijftig nog totaal ondergeschikt aan deze van de man (zelfs in het progressieve rock 'n roll wereldje!), maar vrouwelijke filmsterren zoals het Amerikaanse sekssymbool Marilyn Monroe, de Italiaanse diva Gina Lollobrigida en de Franse stoeipoes Brigitte Bardot gaven de aanzet tot de inburgering van het sexappeal, wat in het daaropvolgend decennium zou leiden tot een sterke emancipatie van de vrouw.

Ook de strijd voor rassengelijkheid kwam in de jaren vijftig heviger in beweging. In Montgomery in de Amerikaanse staat Alabama werd in '55 de zwarte studente Rosa Parks gearresteerd omdat ze in een bus haar zitplaats niet wou afstaan aan een blanke. Haar arrestatie leidde tot een massale boycot van alle bussen in Montgomery. De vreedzame demonstratie, aangevoerd door de later legendarisch geworden zwarte predikant dr. Martin Luther King, zorgde voor de eerste positieve resultaten voor wat het einde van de rassenscheiding betreft, maar door het lakse beleid van de Amerikaanse overheid en de laffe moord op Martin Luther King en andere voorvechters van gelijkheid in het daaropvolgende decennium, zouden de vreedzame protesten eind jaren zestig omslaan in gewelddadiger acties van de onderdrukte Afro-Amerikanen.

In ons eigen Belgenland was het in het begin van de jaren vijftig ook onrustig. Daar zorgden onder meer de Koningskwestie (1940-1951) en de tweede schoolstrijd (1950-1958) voor. Stakingen en opstanden die daaruit voortvloeiden brachten België tot op de rand van de afgrond en heel dicht bij een burgeroorlog. Ook de oorlog in Korea, die woedde van '50 tot '54 en de eerste gewapende confrontatie was tussen de USA en de USSR, had voor ons land onmiskenbare gevolgen. Er sloeg een

angstpsychose toe die resulteerde in hamsterwoede, anticommunisme (in navolging van de USA) én – door de deelname van Belgische divisies aan de VN-troepenmacht – een persoonlijke betrokkenheid in het conflict, hoewel ons land daar zo goed als niets mee te maken had.

Tegen het eind van dat decennium kregen we dan weer af te rekenen met de groeiende onlusten en opstanden in onze overzeese kolonie Belgisch-Congo, waar (vooral) de Belgische kolonisten, missionarissen en multinationals al gedurende meer dan een halve eeuw de inheemse bevolking geteisterd hadden met slaafse dwangarbeid, geforceerde bekeeringen tot het christelijk geloof, moordpartijen en enorme diefstallen van de inheemse grondstoffen en kunstschaten. Deze gebeurtenissen gingen allemaal gepaard met afgrijselijke martelingen (waarbij het afhakken van handen van ‘onwillige’ of ‘luie’ Congolese dwangarbeiders en van kinderen die wat voedsel gestolen hadden een van de wreedste was).

Tot het midden van de jaren vijftig bleef het (op een aantal plaatselijke opstanden van mijnarbeiders na) nog vrij rustig in onze overzeese kolonie. In '55 maakte koning Boudewijn (die in '51 officieel de troon van zijn uit de gratie gevallen vader Leopold III overgenomen had), nog een maandenlange reis door het tropisch Congogebied, waarbij hij (volgens de Westerse pers) door een groot deel van de inheemse bevolking enthousiast begroet werd. Maar vooral na de legendarische Expo 58, waar enkele naar Brussel overgevlogen Congolese ‘évolués’ met eigen ogen konden zien hoe hun volk in het beschamende ‘negerdorp’ op de wereldtentoonstelling door de blanke toeschouwers bespot, beschimpt en als ‘onderontwikkeld’ beschouwd werd, begon de eis tot onafhankelijkheid en zelfbestuur meer en meer te escaleren in agressieve opstanden die niet meer onder de knoet konden gehouden worden.

De twee grootste revoluties die ons land voorgoed uit de ‘middeleeuwse’ sfeer zouden trekken, waren – hoewel ze al langer bestonden – de televisie en de auto. In het begin van de fifties werd de televisie in ons land nog gewantrouwd, gevreesd en belachelijk gemaakt. Niemand geloofde toen dat dit medium ooit de alomtegenwoordige radio zou kunnen overtreffen in populariteit. In '55 werd nog geopperd dat het wel gauw gedaan zou zijn met de televisie en dat dit maar beter was ook. In de loop van het volgende jaar merkten we echter op dat er langzamerhand meer en meer reclame in dag- en weekbladen verschenen voor televisietoestellen en steeds meer mensen, die het zich financieel konden permitteren, zich een toestel aanschaffen.

En terwijl de Europese landen die bij de Tweede Wereldoorlog betrokken waren nog kreunden onder de enorme verwoestingen die de

oorlog teweegebracht had en men alles in het werk stelde om de opgelopen schade te herstellen en zoveel mogelijk sporen van de vernielingen uit te wissen, vond er tegelijk een grote autoboom plaats in ons land, die vanaf de tweede helft van de fifties het Belgische landschap totaal veranderde. Op zaterdag 21 april '56 mocht koning Boudewijn de eerste 'volledige' Belgische autosnelweg tussen Brussel en Oostende, waar men al in de jaren '30 aan begonnen was, officieel openen (het zou wel nog tot '73 duren voor alle 'gelijkvloerse kruisingen' helemaal weg-gewerkt waren). Sindsdien verschenen overal in snel tempo bredere wegen, lintbebouwing, verkeersstructuren, tankstations, parkings, tunnels en straatlampen die de nacht voor eeuwig lieten verdwijnen.

Op het platteland sloop de vooruitgang veel trager naar binnen dan in de grote steden. In de kleine dorpen had de Roomse kerk, die niet erg ingenomen was met grote vernieuwingen en omwentelingen, nog stevig het roer in handen. Priesters en nonnen dirigeerden nog als Gods beste betweters onze manier van denken en doen. In de dorpsschooltjes en internaten deelden ze nog (pijnlijke) lijfstraffen uit en dwongen ze de kinderen nog om te leven zoals hun eeuwenoude bijbel het voorschreef. De geestelijken mengden zich niet alleen in het gezinsleven, maar bekleedden ook nog – zoals dat al eeuwenlang het geval was – hoge politieke en maatschappelijke functies.

Buiten die geïsoleerde dorpsgemeenschappen dansten veel mensen al lichtjes losgeweekt van sterk verouderde waarden en normen op het nog wankel podium van een groot aantal vernieuwingen. Kunstenaars reageerden furieus op de chaotische ontwikkelingen en ontsloten in een hevige scheppingsdrift 'nieuwe' werelden, die in de artistieke en intellectuele kringen voor meer chaos dan kunstzinnig genot zorgde. Schoonheid en vakmanschap in de kunst ruimden meer en meer plaats voor het idee en het concept, die in de daaropvolgende decennia in meer (al dan niet dubieuze) 'vernieuwende' kunststromingen uitmondde dan in de voorgaande tweeduizend jaar samen. En op het platgewalste puin van door de laatste wereldoorlog stukgeschoten steden ontstonden moderne woonoorden met een nooit eerder gezien comfort.

Al die snelle naoorlogse veranderingen monden echter ook uit in snel aangroeiend protest, in sociale verwarring en in het ontstaan van een totaal nieuwe levenswijze.

Het is in die periode en in die omstandigheden dat ik geboren werd en opgroeide; een periode die ik op deze cruise door de tijd op basis van mijn persoonlijke belevenissen en enkele historische gebeurtenissen probeer te reconstrueren.

In onze kindertijd bloeien de bloesems van de bomen die later de vruchten zullen afwerpen die ons in onze (jong)volwassenheid zullen voeden of vergiftigen. We ontdekken stilaan maar zeker de eerste adertjes onder het gras en de doorns op de weelderige rozenstruiken. We verzamelen speels de eerste grondstoffen waarmee we onze latere levensfases zullen opbouwen en invullen. We varen nog in een kleine notendop over de grote oceaan van emoties en gewaarwordingen zonder echt schipbreuk te lijden. We ontdekken de eerste barsten en verwaarloosde ravijnen in de sprookjeswereld die ons door onze bezorgde ouders, opvoeders en religieuze 'herders' voorgeschoteld werd. We zetten onze eerste stapjes in een harde wereld waarin je niet meer met een lange stok in de sterren kunt prikken, of op de regenbogen kunt klimmen waar je langs de andere kant kunt van afglijden. Kortom: onze kindertijd is wellicht onze boeiendste levensfase, in welke tijd we hem ook doorbrengen en in welk nest we ook geboren zijn.

*'Verwondering'. Detail uit een
van mijn schilderijen (2023).*

Godveerdegem, het dorpje waar ik opgroeide

Om je al wat vertrouwd te maken met de golvende streek die het decor vormt van mijn kinderjaren, starten we onze reis in Godveerdegem, een dorpje van amper drie en een kwart vierkante kilometer omvang, dat samen met een aantal andere kleine gemeenten mijn geboortestad Zottegem als een groen parelsnoer omkranst. De tijd heeft er regelmatig een siësta gehouden, zodat deze dorpjes en hun bewoners in de jaren vijftig nog een laatmiddeleeuwse sfeer uitstraalden.

Van de oorspronkelijke bebossing was na eeuwenlang intensief kappen bijna niets meer overgebleven. Ontelbare loofbomen en heesters moesten in de loop van de tijd plaats ruimen voor bebouwing, landbouwvelden en weilanden. Geen splinter van het gekapte hout ging echter verloren. Alles deed dienst als grondstof voor de plaatselijke woningbouw, als energiebron voor de huizen en boerderijen en voor de vervaardiging van gebruiksvoorwerpen, werktuigen, koetsen en karren.

In de jaren dat mijn broertje en ik er opgroeiden, lag de nadruk nog op kleinschalige veeteelt en landbouw. Onze woonomgeving zat dus vrijwel volledig ingebed in een kleurrijk lappendeken van velden en weilanden, met hier en daar nog wat kleine groepjes bomen en heesters. Er zijn thans nog een paar landbouwbedrijven in de streek gevestigd, al is tijdens de laatste decennia het echte boerenleven er sterk achteruit gelopen en werden de weinige overgebleven landbouwbedrijven structureel gemoderniseerd.

Veel winkels waren er ten tijde van mijn kinderjaren niet te vinden in ons dorpje. Godveerdegem had slechts een kruidenier, een slagerij en onze fietsenwinkel, maar er waren wel nog verscheidene ‘staminees’ (cafés). Voor alle andere producten en diensten waren we aangewezen op de winkels en bedrijven in de naburige stad Zottegem.

Godveerdegem ligt ten zuiden van het stadscentrum van Zottegem en is tegenwoordig door een lintbebouwing met de stad verbonden. In de jaren vijftig was die lintbebouwing er nog niet. Er waren uiteraard (smalle) wegen die naar Zottegem en naar andere omringende dorpen en steden leidden, maar voor het grootste deel leefden de bewoners van Godveerdegem nog in een gezellig isolement, zodat ze maatschappelijk en economisch niet zo snel mee evolueerden met de enorme naoorlogse veranderingen.

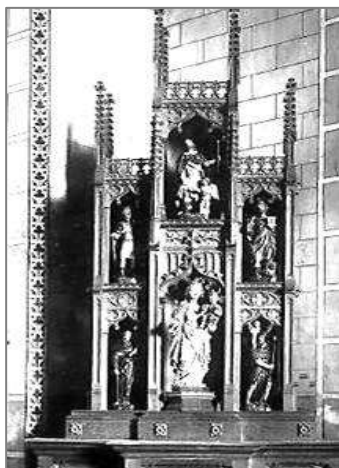
Evenals de namen van veel andere Vlaamse gemeenten is Godveer-

degem een typische 'ingahaimnaam'. De oorsprong daarvan ligt in de 6de en 7de eeuw bij de Frankische kolonisatie van onze contreien. Toen vestigden zich in de 'Streek der Heuvelen' (thans beter bekend als de Vlaamse Ardennen) her en der Germaanse stammen. Hun gebied werd genoemd naar het stamhoofd. Daarbij werd telkens dezelfde naamconstructie gebruikt: de naam van het stamhoofd, gevolgd door het begrip 'ingahaim', wat vrij vertaalt 'de woonplaats (of hoeve) van de lieden van' betekent. Leuk te vermelden is dat de persoonsnaam van het stamhoofd toen verwees naar de kwaliteiten of de gebreken van de man in kwestie, of naar een dier waarmee zijn eigenschappen geassocieerd werden. Hundelgem bijvoorbeeld werd afgeleid van Hundilo-ingahaim en Beerlegem van Barilo-ingahaim. Hundilo betekent hond en barilo beer. Misschien deed het eerste stamhoofd van Hundelgem het dus altijd op zijn hondjes en had deze van Beerlegem zo ongeveer dezelfde 'berenkwaliteiten' als mijn vader ☺. Godveerdegem is echter afgeleid van de naam Gudafrith, wat kan vertaald worden als 'God en vrede'. Het eerste stamhoofd van Godveerdegem moet dus een bijzonder godvruchtig en vredelievend man geweest zijn. Misschien waren de sterk ontwikkelde godsvrucht en de vredelievende ingesteldheid van de Godveerdegemnaren in de jaren vijftig daar nog een gevolg van.

Godveerdegem heeft drie (niet al te indrukwekkende) bezienswaardigheden: twee religieuze bouwsels en één natuurlijke. De Sint-Paulus-Bekeringkerk, waar we elke zondag ons christelijk zieltje oppoetsten, is (samen met de pastorij) beschermd als monument. De kerk werd al vermeld in 1176, maar werd later grondig verbouwd. De achthoekige toren in Balegelmse steen uit de 14de eeuw is het pronkstuk.

De kerk bezit een merkwaardig retabel uit de 18de eeuw, met beelden van de pestheiligen Rochus van Montpellier, Sebastianus, Adrianus van Nikomedië, Antonius Abt, Onze Lieve Vrouw met Kind en Christophorus met Kind.

Het retabel met de pestheiligen. Van de zes beelden zijn er nog maar drie origineel. Ooit werden ze allemaal gestolen en slechts drie ervan werden teruggevonden. De andere zijn dus replica's.

Deze heiligen herinneren aan de pestepidemie van 1662, die in onze gewesten naar schatting een derde van de bevolking uitroeide. Gelovigen uit de wijde omgeving kwamen eeuwenlang naar Godveerdegem op bedevaart om op 'oorspraak' van deze heiligen gespaard te blijven van de pest. Tot diep in de 20ste eeuw werden

in het octaaf van de Heilige Rochus, einde augustus, dagelijks 'pestmissen' opgedragen. Maar hoewel er nog tal van gelovigen wonen in het dorpje is de kerkgang er tijdens de laatste decennia (zoals overal in Vlaanderen) zeer sterk achteruit gelopen. Zat de kerk in de jaren vijftig elke zondagochtend nog barstensvol gelovigen, thans – in 2025 – staat ze op de lijst van Vlaamse kerken die voor een andere, niet religieuze bestemming in aanmerking komen.

De voormalige pastorie in de Tweekerkenstraat (foto), waar – zoals later aan het licht kwam – de toenmalige pastoor zich in de jaren vijftig niet alleen met christelijke activiteiten bezighield, werd gebouwd in 1782. Het gebouw is een goed voorbeeld van laat-18de-eeuws classicisme; de

stijl waarin toen talrijke pastorieën gebouwd of getransformeerd werden. Ze zijn gekenmerkt door een met bepleistering afgewerkte eenvoudige baksteenarchitectuur.

De Godveerdegemse kapel van Onze Lieve Vrouw van Bijstand uit de 18de eeuw was tot voor kort eveneens als monument beschermd. Deze kapel werd opgetrokken in barokke stijl en situeerde zich in de Leliestraat. Wegens slecht onderhoud begon ze al in de jaren '70 van de vorige eeuw te vervallen, tot na hevige stormen alleen nog de afgebrok-

kelde muren overeind bleven (mijn broer en ik hebben deze kapel nog in originele staat gezien en bezocht).

Boven: de kapel van Onze Lieve Vrouw van Bijstand in het begin van de jaren vijftig. Onder: de kapel na het verval.

De stad Zottegem heeft trouwens bij de Vlaamse overheid al meermaals een officiële vraag tot declassering ingediend, zodat men de restanten van het religieuze gebouw zou kunnen afbreken. In 2011 was het de vierde keer dat de stad dit verzoek indiende. Eerdere verzoeken werden al ingediend in 1980, 1990 en 2001. In plaats van gehoor te krijgen, kwam het tot een rechtszaak waarbij de stad door de rechtbank van eerste aanleg in Oudenaarde op 19 december 2013 veroordeeld werd tot instandhoudingswerken en het opmaken van een dossier voor volledige restauratie. Hierop werden stuttingswerken uitgevoerd, maar een echte heropbouw en restauratie zag de stad Zottegem niet zitten wegens de vergevorderde staat van verval en de te hoge kostprijs. Onroerend Erfgoed hield echter voet bij stuk en op 2 november 2017 werd de stad door dezelfde rechtbank veroordeeld tot een schadevergoeding van 180.576 euro. Op 8 juni 2018 resulteerde het beroep tegen deze

uitspraak in een zogenaamd 'akkoordvonnis', een soort minnelijke schikking tussen de stad en de dienst van het Vlaamse Gewest. Het Zottegems gemeentebestuur verklaarde zich daarbij akkoord met een schadevergoeding van 50.000 euro voor maatschappelijk verlies van erfgoedwaarde (zo heet dat in vaktaal) en het Agentschap Onroerend Erfgoed zorgde ervoor dat de bescherming van de Leliekapel bij ministerieel besluit van 27 juni 2018 opgeheven werd. Door deze declassering kon de kapel in 2020 worden afgebroken.

Aan de natuurlijke bezienswaardigheid van ons dorp hebben mijn broertje en ik heel wat meer plezier beleefd dan aan de religieuze. In Godveerdegem ontspringt de bron van de Molenbeek-Ter Erpenbeek (in het Godveerdegems dialect de 'Meulebeke' genoemd). De kronkelende beek heeft amper een lengte van om en bij de 25 kilometer, maar haar stroomgebied strekt zich uit over het grondgebied van de gemeenten Godveerdegem, Erwetegem, Grotenberge, Herzele, Sint-Lievens-Esse, Woubrechtgem, Ressegem, Heldergerm, Kerksken, Haaltert, Aai-gem, Mere en Erpe. Ze mondt uit in Hofstade (Aalst) in de Dender. Vanaf de bron in Godveerdegem tot aan de monding in Hofstade heeft de Molenbeek nog een achttal zijbeken. Het stroomgebied beslaat daarmee een oppervlakte van ongeveer 5.470 hectare. Op sommige plaatsen is de Molenbeek niet breder en dieper dan een gracht, maar beken waren vroeger heel belangrijk voor de bewatering van de landbouwgronden én voor de drinkwatervoorziening.

Mede vanwege het reliëf werden er vroeger verscheidene watermolens langs de Molenbeek gebouwd, waarmee onze voorouders onder meer graan maalden en olie uit gewassen persten.

De nog goed bewaard gebleven schilderachtige watermolen Van den Borre te Strijpen (evenals Godveerdegem een deelgemeente van Zottegem; de naam van het dorp is afgeleid van het woord 'stripa', wat een strook land betekent).

Water- en windmolens werden ook gebruikt om schors te malen, vlas te zwengelen, ijzer te smeden, hout te zagen en papier te vervaardigen. Met de komst van de stoom- en

elektrische molens en de industriële revolutie verloren veel water- en windmolens hun functie. Sommige werden omgebouwd, andere werden afgebroken. Deze die overbleven, raakten in verval. Slechts enkele watermolens werden gerestaureerd en zijn nu beschermd.

In Godveerdegem torende lang een robuuste windmolen uit boven het lichtjes golvende landschap. De Meulenkoutermolen was aanvankelijk een houten korenwindmolen op de Meulenkouter, aan de vroegere Molenaarstraat (nu de Tulpenstraat). De molen staat aangeduid in de penningkohieren van 1571 en 1577. De 'cooren wintmuelen' maakte toen deel uit van de geconfisqueerde goederen van de grafelijke familie Egmond uit Zottegem.

Deze staakmolen werd in 1865 vervangen door een stenen windmolen, type bergmolen, en ingericht als koren- en oliewindmolen. In 1891 werd de olie-inrichting verwijderd, zodat de molen nog uitsluitend graan maalde.

Rechts: de molen in volle glorie op een aquarel van de Vlaamse kunstschilder Raymond Verstraeten (Zottegem, 1874-1947).

Links: zo hebben mijn broertje en ik de molen nog gezien.

De molen vertoonde al in 1936 tekenen van verval en in 1961 werd de overgebleven imposante

romp met de verweerde kap gesloopt.

In 1873 werd op het grondgebied van Godveerdegem nog een molen geplaatst: de korenwindmolen Van Steenkiste, genoemd naar de eerste eigenaar Pieter Van Steenkiste, die sinds 1870 burgemeester van Godveerdegem was.

Tekening van de korenwindmolen Van Steenkiste door de schrijver Omer Wattez (Schorisse, 9 februari 1857 – Sint-Lambrechts-Woluwe, 26 maart 1935), voor zijn boek 'De Vlaamsche Ardennen', uitgegeven te Gent in 1914.

De houten staakmolen werd echter niet ter plaatse gebouwd. In die tijd werden er trouwens vrijwel geen houten staakmolens meer gebouwd. Waarschijnlijk werd de molen overgebracht uit Gent, waar toen veel houten staakmolens gesloopt werden. De molen stond op de Gentse Steenweg, ten noordwesten van het kruispunt met de Europaweg, op de grens met Grotenberge en Zottegem. De molen had verscheidene opeenvolgende eigenaars (erfgenamen), vrijwel allen landbouwers uit Godveerdegem en Zottegem. Deze staakmolen werd al in 1936 gesloopt.

Zoals in de meeste Vlaamse dorpen vallen in Godveerdegem ook de kapelletjes op, die doorgaans langs aarden veldwegeltjes gebouwd werden. Zo kregen de boeren en dagloners de kans om tijdens de tochten naar hun velden de heiligen te smeken om een goede oogst en een dag zonder zware ongelukken. Dat de natuurkrachten echter niet bijzonder katholiek zijn, wordt geïllustreerd doordat het 'Kapelleke Bloed' (vroeger een bedevaartsoord tegen bloedziekten) in het jaar 1953 volledig verwoest werd door een blikseminslag (in 1971 werd het kapelletje heropgebouwd).

Er werd in Godveerdegem zelfs een kapel gebouwd ter nagedachte-nis aan een zekere Oscar Cromphout. Deze prachtige kleine kapel werd naast de toenmalige herberg 'De Hert' opgetrokken door de heer René Cromphout, vroeger luitenant bij het Belgisch leger, *'tot lafenis der ziel*

van zijnen broeder Oscar'. De wijding vond plaats op Sacramentsdag 1920.

Enkele kapelletjes in Godveerdegem. Links: het 'Kappelleken Bloed'. Midden: het kapelletje aan de Bosveldstraat. Rechts: het kapelletje aan de Sopweide. Zoals overal zijn veel kapelletjes intussen in verval geraakt. Andere worden nog goed onderhouden, al ziet men er vrijwel geen mensen meer bidden.

Inwoners van Godveerdegem worden soms spottend 'Picarren' genoemd. Een heus Picarrencomité verzorgt er thans nog jaarlijks niet alleen de Picarrenfeesten, maar er werd vroeger ook verbroederd met het Franse Picardië, aan wie onze dorpsbewoners hun geuzennaam te danken hebben. Verscheidene inwoners van Godveerdegem (vooral dagloners en werkloze arbeiders) verdienden in de 19de en de eerste helft van de 20ste eeuw hun kost als seizoenarbeider in het Noord-Franse Picardië. Enkele dorpsbewoners deden dat nog in de jaren vijftig. Liever dan te gaan 'doppen' trok mijn vader tijdens periodes van economische werkloosheid in de bouw tot eind jaren vijftig regelmatig voor enkele weken naar Picardië om met de bietenpluk zijn inkomen aan te vullen.

Er is echter ook nog een ander verhaal omtrent de geuzennaam van de Godveerdegemnaren. Vroeger werd ter gelegenheid van de kermis een varken geslacht. Een Godveerdegemse keuterboer vond dat echter maar zonde en besloot zijn hond, die luisterde naar de naam Picar, in de kom te deponeren. Dit kwam een inwoner van de buurgemeente Erwetegem ter ore en meteen hadden de Erwetegemnaars een kluif om de inwoners van Godveerdegem te treiteren.

Toen mensen mij vroeger vroegen waar ik woonde, antwoordde ik: 'In de Kerkstroate in Usfertegem'. Godveerdegem werd namelijk in ons dialect uitgesproken als 'Usfertegem' of als 'Utsverdegem'. De verklaring van deze uitspraken gaat terug tot de oudere benaming 'Gotferthengem' (1176), dat nadien verbasterd werd tot 'Hot(s)fertegem'.

Omdat in het plaatselijke dialect de 'h' aan het begin van een woord niet altijd uitgesproken wordt, werd het dus 'Ot(s)vertegem'. En met de in die streek veel voorkomende klankwisselingen o/u, d/t, f/v, en k/ch, plus het soms weglaten van medeklinkers, komen we dus tot 'Usferte-gem'. Deze toelichting omtrent het gebruik van afwijkende klinkers en medeklinkers zal je op onze eerste tocht door het verleden helpen om een aantal uitspraken in het plaatselijk dialect gemakkelijker te begrijpen. Het dient echter gezegd te worden dat niet alle mensen uit de 'Streek der Heuvelen' precies hetzelfde dialect spreken. In het ene dorp worden sommige woorden al wat anders uitgesproken dan in het andere. Mijn onderzoek op dat vlak heeft uitgewezen dat er in de afgelopen zestig jaar zelfs nog grotere verschillen in uitspraak opgetreden zijn, wellicht te wijten aan inwijkelingen die zich in de loop der jaren in de streek zijn komen vestigen.

Hoewel Godveerdegem gedurende de voorbije zeventig jaar qua woningbouw en wegeninfrastructuur met de tijd is meegegroeid, is het nog altijd een Vlaams gehucht waar je de eenvoud van toen nog kan opsnuiven.

*Godveerdegem, thans een deelgemeente van de stad
Zottegem, ligt nog altijd in een groene oase.*

Iets over mijn grootouders en ouders

Van Petrus Bomon en Maria Irma Ascoop, mijn grootouders langs vaders kant, weet ik vrijwel niets. Er zijn geen foto's of documenten van hen bewaard gebleven. Ik heb ze niet gekend en mijn vader heeft er maar zeer weinig over verteld. Ik herinner me daarvan alleen nog dat ze in de streek van Sint-Antelinks een landbouwbedrijf runden.

Van mama's ouders heb ik nog een foto. Mijn grootmoeder van mama's kant (Maria Goditiaboïs, telg uit een welstellend burgergezin), heb ik evenmin gekend. Ze stierf twaalf jaar voor mijn geboorte.

*Mijn grootouders van moeders kant
in het jaar 1918.*

Mijn grootvader Leon Van Kerckhove, een gerespecteerde kunstsmid die zich zowel tussen arbeiders als in de 'betere' kringen bewoog, kan ik me evenmin herinneren. Hij was mijn peter, maar hij stierf toen ik drie jaar was. Volgens mijn moeder was hij een 'streng maar rechtschapen mens'.

Simonne Van Kerckhove, mijn moeder, geboren op 22 april 1927, groeide op in Ophasselt (thans een deelgemeente van de stad Geraardsbergen), in een vrij groot huis met wat landbouwgrond eromheen. Haar vader boerde niet, maar hield er wat kleinvee op na voor eigen consumptie. Mama had twee zussen en vier broers. Ze verloor haar moeder toen ze negen jaar was. Hoewel ze op die leeftijd de school moest verlaten om samen met haar oudere zus voor haar broers en jongere zus te zorgen, kreeg ze van haar vader thuis toch een degelijke, tweetalige opvoeding.

Een jaar na het overlijden van haar moeder hertrouwde haar vader met zijn 20 jaar jongere inwonende dienstmeid. Hij verhuisde met zijn hele gezin naar de Waalse industriestad Charleroi en verwekte daar in

